

Friskolornas elever är mer nöjda med skolmiljön

Svenska Dagbladet den 7 januari 2018

Den kanske hetaste frågan i den utbildningspolitiska debatten de senaste åren har gällt friskolors prestationer, framför allt bland vinstdrivande aktörer. Denna debatt är inte ny utan har kommit och gått sedan skolvalsreformerna drevs igenom i början på 1990-talet; det relativa politiska samförstånd som rådde kring dessa frågor under mitten på 2000-talet har på senare år återigen övergått i stark polarisering.

Vissa friskolekritiker påstår att marknadsorienterade aktörer tummar på den kunskapsmässiga kvaliteten – medan andra menar att de offerar mjukare värden som påstås vara svårare att mäta, såsom elevernas välmående och mer generell kvalitet på skolmiljön. Eftersom skolans mål omfattar mer än bara resultat i enskilda kunskapskontroller är det senare ett viktigt perspektiv i debatten som ofta kommer i skymundan.

Samtidigt står det klart att många av skolans uppdrag som antas vara svårfångade går att mäta. Detta inkluderar kvaliteten på skolmiljön och elevomsorgen, som kan studeras med enkätundersökningar. Forskning visar också att svaren i sådana enkätundersökningar är relaterade till elevernas utbildnings- och arbetsmarknadsutfall i vuxen ålder.

Hittills har dock ingen studerat hur fristående och kommunala skolor presterar i denna bemärkelse, efter att man justerar för elevernas bakgrund. Ingen har heller studerat eventuella skillnader mellan friskolor med olika ägandeformer, såsom aktiebolag och stiftelser. Givet den heta diskussion som råder kring konkurrensens och vinsternas effekter i utbildningssystemet är det viktigt att undersöka detta närmare.

I en unik rapport har jag därför studerat hur svenska niondeklassares syn på skolmiljön skiljer sig åt mellan skolor med olika driftsformer, med hjälp av data från Skolenkäten. Skolenkäten genomförs av Skolinspektionen och mäter elevers attityder inom 15 olika områden, som bland annat rör stimulans och utmaningar i skolarbetet, trygghet, studiero samt övergripande nöjdhet med skolan.

Resultaten i denna unika analys visar att elever i friskolor genomgående ger sina skolor högre betyg avseende mjuka värden som studiero, stimulans och utmaningar i jämförelse med elever i kommunala skolor, även efter kontroll för elevernas socioekonomiska bakgrund. Ingenting tyder heller på att just vinstdrivande friskolor skulle underprestera; generellt sett presterar samtliga fristående driftsformer bättre inom så gott som alla områden jämfört med kommunala skolor.

Intressant nog är svarsfrekvensen i Skolenkäten också högre bland friskolor, vilket enligt tidigare forskning tyder på att deras elever är mer samvetsgranna. Samtidigt ses svarsfrekvensen i Skolenkäten knappast som ett kvalitetsmått bland elever och föräldrar. Detta indikerar att friskolor presterar bättre även när det gäller ett viktigt utfall som skolorna inte har en uppenbar drivkraft att bry sig om.

Ingenting tyder heller på att friskolornas fördel vad gäller elevernas attityder uppnås genom att tumma på den akademiska kvaliteten, oavsett driftsform. Friskolor som drivs av aktiebolag når till exempel bättre resultat på de nationella proven i engelska och svenska, högre meritvärden, högre andel elever som når godkänt i alla ämnen, samt en högre andel gymnasiebehöriga elever, även när man tar hänsyn till deras bakgrund och andra viktiga faktorer. Det finns också ett tydligt statistiskt samband mellan elevernas attityder till sina skolor och elevernas kunskapsresultat.

Det är självklart viktigt att vara något försiktig när man drar slutsatser kring detta, eftersom det inte finns några externt rättade kunskapskontroller i Sverige. Men resultaten indikerar i varje fall att aktiebolagens fördel gentemot kommunala skolor när det gäller mjuka resultat inte sker på bekostnad av deras akademiska utfall.

Totalt sett ger min rapport därför också stöd till dem som menar att man inte bör basera politik på den redan hårt kritiserade Välfärdsutredningen. Ingenting tyder helt enkelt på att den vinstbegränsning som regeringen förväntas föreslå skulle leda till en bättre skola – vare sig det gäller mjuka värden eller akademiska resultat.

Gabriel Heller-Sahlgren